

Mencingerjevega gorenjskega govora kakor n. pr. štajerski »koi« v sledečem popravljenem stavku: »... domišljija mu nosi pred oči plemenito življenje tistih, ki jih (M. »kterih«) nihče več ne obdoljuje, o kojih pa (M. »pa vendar«) v ponižnem spoštovanju starinstva meni, da so bili bolji (M. »bolji bili«) od nas« (str. 1). V slogu prvega popravka in narodne govorice bi bil popravek: ki pa o njih... meni. — Dosti je pa seveda tudi popravkov, ki so dobri, ker odstranjujejo napačno stavo enklitik, ali kako drugo gramatično ali sintaktično hibo. A na te popravke bi se bila morala omejiti sploh vsa poprava; slog pa in besedni zaklad naj bi ostal v celoti nedotaknjen, posebno, če popravljač nima prave sodbe o dialektičnih kakovostih pisateljevega jezika. Nekaj starinstva pa tudi današnji bralec rad prenese, če bere starejšo slovensko povest, poleg tega pa je popolno moderniziranje sploh nemogoče.

Slovenske narodne pesmi. Uredil dr. I. A. Glonar. Ljubljana 1913. Izdala in založila Matica Slovenska. 15. snopič IV. zvezka pola 31—43 A.) Str. 481—680. — Letošnji snopič »Slovenskih narodnih pesmi« prinaša pesmi o samskem in zakonskem stanu (št. 8184—8538). Razen v pesmih, ki pojejo hvalo devištvu in samskemu stanu (št. 8184—8220) in ki so nastale očitno pod vplivom Cerkve, v tem razdelku skoro nikjer ne vidimo več značilnega sloga stare narodne pesmi z njegovimi značilnimi stalnimi izrazi in narodnopoetično dikcijo. Vzrok pa menda ne bo v prvi vrsti samo večja, oziroma manjša starost, ampak bržčas tudi ta, da so skoro vse ostale pesmi nastale kot priljubljene zabavljice o ženskem spolu ter so se zato vsled pogostega petja že močno izrabile in razpéle. Pesmi, ki drastično opisujejo možaželjnost deklet, ki svare fante pred ženitvijo ali kažejo, kako se ljudje v zakonu časih čudno vedejo, če je žena huda ali lena, mož pa pijanec in zapravljivec, ali če »svojo ženo štrafuje«, te so povečini iznašli fantje, da jezé dekleta, oziroma možje, da dražijo svoje žene. Razumljiva je vsled tega tudi marsikatera sirovost, tudi umazanost, ki se nahaja v njih. Nekateré pesmi-zabavljice pa so očitno mladega izvora, n. pr. »Modna šema« (št. 8436—8440, str. 621 sl.). Pesniške vrednosti nima pa skoroda nobena teh zabavljic.

Kolikor moremo presoditi brez gradiva, na katerem temelji izdaja, je Glonar svojo nalogo vestno vršil — nekatere številke bi bil pa lahko strnil v eno in inačice navedel pod črto (n. pr. št. 8345 in 8346). Delo mu pa je bilo zdaj, ko je izšel že polčetrty zvezek z 8183 deloma zelo obsežnimi številkami iz Štrekcljeve roke, pač dokaj lažje nego je bilo Štrekclju izpočetka, ker je zdaj treba razdelati in izpopolniti le še ostalo gradivo. To se vidi tudi iz podčrtnih opazk, ki se povečini omejujejo na ime zapisovalca in na zbirko, iz katere je pesem vzeta. Upati smemo zato, da bo delo hitro napredovalo h koncu.

Hrvatska knjižnica Matice Slovenske. Knjiga VI: **Izbrane narodne pesmi hrvatsko-srbske.** I. Junaške pesmi starejših časov. Priredil dr. Branko Vodnik. Ljubljana 1913. 288 str. — Ta Vodnikova knjiga je druga izdaja »Izbranih narodnih pjesama«, ki jih je Branko Drechsler-Vodnik l. 1908. priobčil kot drugi zvezek književnih izdaj društva hrvaških srednješolskih profesorjev. Izpremembe niso bistvene, sedem pesmi, deloma manjšega obsega, je Vodnik izpustil, pet novih

dodal; okrajšal je uvod, ki govori o hrvaški narodni epiki, ter popravil nekatere netočnosti prve izdaje, skrajšal je tudi uvode k posameznim ciklom narodnih pesmi, tu in tam je tudi kaj malega revidiral podčrtne opazke. Pesmi same so porazdeljene po vsebinski zvezi v posamezne cikle. Za legendarnim krogom narodnih pesmi sledi predkosovski (o kralju Vukašinu, Urošu, o zidanju Skadra in dr.), za njim pridejo povrsti kosovski ciklus, ciklus kraljevića Marka, despotov Brankovićeve, bratov Jakšičeve, Hrvčanov in Ugričičeve ter ciklus hajduškouskoški. Vodnikovo skrbno izbrano izdanje bo prav dobro služilo poznavanju hrvaško-srbske narodne epike med Slovenci sploh, posebno pa med našimi dijaki.

Manj zadovoljiv je neorganični, od dr. Ilesiča pritihotapljeni dodatek iz cikla vstaških pesmi (str. 245 do 275), posebno ker se Ilesič ni mogel iznebiti svojega nesrečnega nagnjenja do odlomkov in dodatkov. Izmed petih pesmi sta dve pesmi podani v kosih in ena, ki ne spada v ta ciklus, je zmašena vanj kot — dodatek. Ilesičev dodatek »junaških pesmi novejših časov« pa sploh ne spada v okvir knjige, ki na naslovni strani obeta, da bo prinesla stare junaške pesmi in ki v glavnem uvodu govori samo o stari epiki. Če se je Ilesiču (ne Matici Slovenski, kakor piše na str. 277!) »činilo potrebnim« dodati tudi novejše pesmi, naj bi bil to svojo željo pravočasno javil Vodniku, da bi se bila upoštevala ta »potreba« v prvotnem načrtu in bi imeli pred seboj celotno knjigo, ne pa tako dvoavtorsko stvar. Da je v knjigi tudi cirilica, nam je ljubo, a ko bi bil tiskan v njej kak ciklus starih junaških pesmi, bi nam bilo v vsakem oziru bolj ustrezno kot z Ilesičevim v naglici sestavljenim zmašilom.

Ivan Grafenauer.

Gospodin Franjo. Roman. Spisal Podlimbarski. Zabavna knjižnica XXV. zvezek. Založila Matica Slovenska. V Ljubljani 1913. Str. 504. — Za roman ni v sedanji agoniji našega naroda in naše književnosti niti ugodnih razmer, niti volje pri pisateljih, in če kljub temu po dolgem, dolgem času zopet izide, je po pravici senzacija. Tako senzacijo je pobudil Podlimbarski, ko je izdal nenadoma v miru in široko spisano delo, ki je v živem nasprotju z mnogimi novelami, novelicami, črticami, raztrganimi in mnogokrat nepremišljenimi vzdihli od sveta ločenih, vase zaklenjenih duš. Ta literatura je odljudna, nepraktična, Podlimbarski pa je napisal tendenčno delo brez skrbi in bojazni in pravi sam o sebi: »Prisegam ti pri žarkih vzhajajočega solnca, da bi rajši nego po srčnih tajnah zaljubljenih ljudi brbal s smelim peresom po zavoženih napravah javnega življenja, ko bi se smelo pri nas vse natisniti.« (406.) In še eno posebnost ima ta knjiga. Naša lepa književnost nima zraka, prostora, se duši v tesnobi razmer; »kmetskih povesti« smo (po pravici) naveličani, srednjega stanu ni, graščakov še manj, in če se poet pomudi v svojih lastnih »krogih«, kar že več časa sem rad stori, je tam še najbolj zadušljivo. Podlimbarski je šel brez pomislekov na jug in je načel velike, objektivne probleme. Razen tega je nabral še vse polno jugoslovanskih pregovorov in rekel ter nam oplodil jezik s štajersščino in jugoslovansščino, s slednjo celo tako zelo, da knjiga ni brez nerabnih hrvatizmov. (N. pr. »Umoril sem se danes, bogme.« 61.)

Gospodin Franjo je tendenčen roman. Kaj je pisatelj hotel, je razvidno že iz fabule in iz karakteristike

posameznih oseb. Slovenec Vilar, ki je prišel kot inženir v Bosno, se tam prička s Švabi, sprijazni s srbskim agitatorjem Jovicom, poroči njegovo sestro, pravoslavno Hercegovko Danico, in se nastani z njo v Belgradu. Avstrijski uradniki so vsi po vrsti ničvredni, Srbi so idealisti in pravičniki, Slovenci so šleve, najsi bodo drvarji ali uradnik Hren. Pravoslavje je predstavljeno v svoji splošnočloveški religioznosti in zastopano v odličnem heroičnem značaju ubeglega meniha Jovica, katoličanstvo zastopa »bedni katolik« Bobojedac, skledolizec, pasja duša. Vsa bosenska uprava je zanič; to je hudō, pa se dá še prenesti; hujše pa je, da nam pisatelj vsemodro pripoveduje, kakšna bi morala biti, da bi bila dobra. Naukov, svetov, zabavljanja... je v tej knjigi na pole. Ko bralec prebere ta roman do konca, in presodi, kaj je pisatelj hotel, se vesel prepriča, da se sme pri nas vendarle marsikaj natisniti, ko pa presodi, kako je izpeljal, kar je hotel, se žalosten vpraša, zakaj nima Matica bolj stroge umetniške cenzure, nego ima država politično.

Menim sicer, da taka tendenčna povest književnosti kot taki in njenim namenom ne koristi veliko, in mislim, da je naloga zgodovinarja in publicista, da nas pouči o razmerah v Bosni; gotovo je vsaj, da bosta tadva to točneje in na krajši način izvršila nego romanopisec. Toda če nas hoče pisatelj že poučevati o stvareh, o katerih ne zahtevamo pouka od njega kot pisatelja, naj to dobro, na pisateljski način stori. In ravno to je: Podlimbarskega roman ni dober.

Vilar, glavna oseba, ni sposoben za junaka. On je, ko pride v Bosno, zaključena osebnost, ki ne le da zunanje nič ne doživi, marveč se tudi notranje nič ne izpreminja; ves čas svojega bivanja v Bosni ne pride niti do enega novega spoznanja. »Bil je pesnik narave in usmiljenja.« (299.) V njegovi »krvi kipi globoka človekoljubnost do siromašne bosenske raje.« (348.) To je precej ves njegov značaj. Takoj v začetku nastopi z resnimi besedami: »Protí Slovanom se ne bo moglo dolgo vladati« (9.), in ko se poslavlja, pové podobno tirado. On ima vedno prav, deli pravico, loči resnico od z mote, hvali dobro, graja zlo; »To mi ugaja, to je lepo.« (241.) pravi kakor šolnik, ki je nezmočljiv. In tudi nobene druge delujoče osebe ni v povesti, da zbere niti romana v svoji pesti; pisatelj se zadovolji s karakteristikami posameznih ljudi (da ne morejo biti resnične, je razvidno iz tendence) in ne dovoli nobenega notranjega razvoja; vsakdo je dograjen značaj že v začetku in je neizpremenljiv do konca. Jasno je, da s tem umetniškim apriorizmom ni mogoče napisati romana, in jasno tudi, zakaj toliko opisov, ki so deloma prav lepi, toliko vpletenih povesti, utrudljivih refleksij in ponavljanj. Ta roman bo tedaj ljudi, ki iščejo v knjigi globlje spoznanja žitja in bitja, težko zadovoljil; duševna raja, ki ljubi jasno tendenco in išče v romanu potrdila za lastno banalno mišljenje in čutenje, bo z njim zadovoljna.

Temu ni kriva nezmožnost Podlimbarskega, on bi bil v ugodnih razmerah morda pisatelj odličnih kvalitiet, temuč njegovo mišljenje, ki je napačno. Ne vem, ali se zaveda, da je prav tako apriorističen, kakor bosenski Švabi. Tudi on ima svoje priučene nazore, ki mlajši generaciji diše po plesnobi. Niti v pojmovanju narodnosti se ne dvigne nad dnevniška rekla, niti v pojmovanju človeka nad mrzlo filantropijo, niti v pojmovanju verstev nad svobodomiselnō površno vse-

vednost. (O Slovencih pravi: »Kar je bilo narodnega, vse so že v starih časih pogazili tujci ali pa je zatrla vera, ko je začela z askezo.« [234.] Ko je začela!) Tudi v njem je vse gotovo, zaključeno, in ko berem to nenavadno mrtvo knjigo, brez notranjega razvoja in življenja, domnevam, da je tudi pisatelj sprejel svoje nazore brez boja, brez miselnega razvoja. Taki nazori nimajo nikdar notranje sile, da prepričajo in ogrejejo.

Izidor Cankar. *3/4 je ... ni ...*
 A. Aškerc: **Izabrane pjesme.** Priredio dr. A. Bazala. U Zagrebu, 1913. Izdanje Matice Hrvatske, XXXV + 196 str. *Podlimbarskega ... je govornik ... na, da ga je ...*

Dr. A. Bazala, profesor filozofije na zagrebškem vseučilišču, je iz številnih »Zbornikov« Aškerčevih pesmi izbral precejšnje število pesnitev, jih opremil z uvodom o »Aškercu kot mislecu« ter jih priobčil v prilično močnem zvezku, ki prinaša tudi Aškerčevo sliko.

Izbor (str. 1—196) bo vobče dobro služil svojemu namenu, da seznaní hrvaško občinstvo z Aškercem kot pesnikom in kot tendencioznim verzifikatorjem v boju zoper krščanstvo. Največ pesnitev je seveda iz »Balad in romanc« iz l. 1890. (20) ter iz »Lirskih in epskih poezij« iz l. 1896. (41), dokaj (14) jih je še tudi iz »Novih poezij« (1900). Iz mnogoterih poznejših zvezkov jih je vsega vkup 18, jasen dokaz, kako je šla Aškerčeva pot vedno bolj navzdol, čim bolj je njegova »Muza« postala služabnica »svobodne misli«. V vseh posameznostih izbora pač noben izbiralec ne bo zadovoljil vseh bralcev; zato omenim samo eno točko, pri kateri Bazala pač ni imel srečne roke, »Staro pesem« namreč, kjer izbora ni določala poetična vrednost, ampak ozir na Hrvate; sprejete so vse tri pesnitve o Gubčevem (hrvaško-slovenskem) kmetiškem uporu (iz l. 1573.), a nobene izmed sedmih balad o slovenskem puntu iz l. 1515. in 1516., ki so pač vsebinsko vse bolj značilne, povečini tudi pesniško boljše, za Hrvate pa vsekako zanimivejše od sprejetih.

Manj zvesta je slika, ki jo kaže Bazala v uvodu k pesmim: »O A. Aškercu kao misliocu« (str. III. — XXXV.). Z veliko ljubeznijo, a še z večjim aparatom filozofične terminologije razvija v začetku (I. pogl.) kot vodilno idejo Aškerčeve osebne filozofije preprosto misel, da določajo misli pot, po kateri potem volja ustvarja človekovo življenje in izkuša izpremeniti tudi vnanje razmere, v katerih človek živi. Ta misel, ki jo kaže Bazala kot nekaj posebno Aškerčevega, pa je že prastara resnica, saj je vendar temelj krščanskega moralnega zakona: Tako je tudi vera (ki sloni na umu, »misel« torej), če nima del (»življenje«), mrtva sama v sebi (Gl. Jakobovo pismo, 2, 17 in sploh ves tisti odstavek v drugem poglavju, v. 14—26.); pozna jo v bistvu Sokrat, ki vidi v znanju vir kreposti, še bolj pa Aristotel, ko uči, da naravna nagnjenja do dobrega (*ἀρεταί φυσικά*) postanejo prava krepost (*ἡθελή ἀρετή*) šele po spoznanju (*φρόνησις*), ki po volji vodi človekova dejanja.

Tudi Aškerčevo poetiko (II. pogl.) zavija Bazala s svojim specifično filozofskim žargonom v neko tajinstveno meglo, da bo človeku brez posebne filozofične izobrazbe težko dostopna. In vendar je tako preprosta kot le mogoče, ker se vsa, pozitivno in negativno, združuje v enem samem stavku: Samo čuvstva izražati je naloga glasbe; jezik človeški pa bodi